

HAUGESUND KUNSTFORENING 13.01.- 05.02.2012
FREDRIKSTAD KUNSTFORENING 01. 09. - 23.09.2012

KROPP, STEMME OG KUNST

TEKST Elin Lindberg

Ruth Roland, fra serien *Kart over ømhetens rike*, monotypi.

ASKER LIGGER NESTEN I OSLO, men jeg får følelsen av å komme til en småby et eller annet sted langt fra hovedstaden når jeg kommer hit. Her bor Ruth Roland. Hun stiller for tiden ut i Asker Kunstforening. Prosjektet hennes heter *Forstyrrelser. En dokumentar*. Ruth geleider meg via mobil og snart sitter vi på en kafé i Asker sentrum. Her er det stille og rolig.

Den aktuelle utstillinga er et prosjekt med utgangspunkt i problemstillinger rundt stoffskifteforstyrrelser. Hun viser broderier, grafiske blad, et lite bibliotek, utskrevne intervjuer og et lydspor der åtte mennesker forteller om sine liv med stoffskifteproblemer.

Vi starter med å snakke om prosjektet *HUN* som Ruth jobbet med for noen år siden. Ytre sett: Et stort lekehus, stort nok til å romme noen få mennesker og et gammelt arkivskap.

Skapet illuderte et høyhus, befolket av absurde, umulige dukker og dyr i skremmende situasjoner. Bak dette lå en historie fra Ruths eget liv, om kreft og lange sykehusopphold som barn. Og under og bak dette igjen lå hovedtemaet: *HUN* handlet om adskillelse, kontrolltap, avmakt, smerte og overgrep.

Den samme historien og det samme hovedtemaet brukte Ruth i en Artist Book, *Bok fem 5 1/2 år 1966*. Både med den og med *HUN* opplevde hun at tilskuere kunne vise sterke følelser og komme med egne minner. Noen begynte å gråte, andre snakket om smertefulle erfaringer som å miste mor som barn. Ruth har hatt tilsvarende opplevelser med den pågående utstillingen.

– Jeg forteller en historie. Kanskje det skaper plass for andres historier?
– Vil du si at kunsten din har en terapeutisk funksjon?
– Det bør vel andre enn jeg svare på. Men jeg kan jo fortelle at vi er fem kunstnere som har atelier på eiendommen til Blakstad sykehus. Og at der ble *Bok fem 5 1/2 år 1966* brukt i terapi. Det er en fysisk stor bok som bare finnes i ett eksemplar.

Ruth Roland, fra utstillingen *Forstyrrelser. En dokumentar*

På mange av sidene er det en blondebluse som er farget rød av blod.

Språket

– Jeg er opptatt av språk. I *Bok fem 5 1/2 år 1966* setter jeg barnets følelssespråk opp mot legenes kjølige, saklige avstandsformuleringer. Å gjøre det, å blottstille den forskjellen, den kollisjonen, det er som en sprengladning.

– I den nye utstillingen din, *Forstyrrelser. En dokumentar*

møter vi også leger og pasienter.

– Ja. Åtte mennesker forteller om sin stoffskiftesykdom. Det er historier du blir berørt av. De fleste av de åtte har møtt den samme kjølige distansen og den samme mangelen på innlevelse fra en eller flere leger.

– Det er en utstilling med mange ord?

– Ja, det er historiene til de åtte, som lyd, jeg kaller det utstillingens femte vegg.

Og det er intervjuer med leger og legemiddelindustri og Per Egil Hegge, i skriftlig form. I tillegg har utstillingen sitt eget lille bibliotek. Til sammen er det langt flere ord enn du kan få med deg i løpet av ett besøk. Ja, og så er det alle broderiene, de er viktige. De er også ord.

– Hvorfor valgte du å brodere?
– Jeg hadde lite penger. Stoffskifteforstyrrelser er sykdommer hvor symptomene kan være diffuse. Jeg ville vise de komplekse symptomene, jeg lette etter måter å gjøre skriften lesbar på, uten for store utgifter. Så forsøkte jeg broderi, og det fungerte for å få teksten leselig.

Interaksjon

Ruth vil helst at folk skal relatere kunsten hennes til sitt eget liv.

– Kunsten din er sosial?
– Ja, det kan du godt si. Jeg vil at kunsten skaper samtaler, inni tilskuere, mellom tilskuere, mellom tilskuere og meg. Alt dette utgjør tilsvaret til kunsten. Og samtalene inni den enkelte er ikke de minst viktige.
– Jeg har også lest et sted at du ser på kunsten din som politisk.
– Kanskje. Og kanskje ikke. Det er opp til den enkelte. Det spørs hva du mener. Det er et ladet begrep. I noen betydninger lager jeg politisk kunst, i andre betydninger gjør jeg det ikke. Med *Forstyrrelser. En dokumentar* vil jeg blant annet si noe om mangler i legeutdanningen. Hvis det gjør kunsten politisk, har jeg laget politisk kunst.

Sinne

Ruth sier at hun tror hun fikk lavt stoffskifte etter kreftoperasjonen som barn, men at hun ikke fikk diagnosen før hun ble voksen.

– *Forstyrrelser* ble igangsatt av sinne. Jeg begynte på utstillingen fordi jeg var forbanna. Jeg var sinna på legen som underbehandlet meg, fordi han ikke kunne nok.

Hun forteller om en annen gang hun ble drevet av sinne. Hun var elev ved Kunstakademiet og hadde en gjennomgang med Lars Vilks. Verket hennes var en Artist Book i tresnitt, en uleselig tekst. Hun hadde latt være å tilføre trykksverte mot slutten av trykkeprosessen slik at teksten etter

hvert forsvant. Dette var en tekst hun hadde skrevet selv. Under gjennomgangen sa Vilks: – Hadde det endå varit en tekst av Derrida! Ruth ler og sier at den kommentaren førte til et stort sinne som gjorde at hun lagde *Bok fem 5 1/2 år 1966*.

Tap av kontroll

– Barndommen som tema går igjen i mange av verkene dine.
– Ja, det har vært sentralt. Da jeg var fem og et halvt, fikk jeg kreftdiagnose og måtte ligge på sykehus i to måneder. Det var en helt annen sykehusvirkelighet enn det er nå. Foreldre fikk ikke lov til å overnatte på sykehuset. For et lite barn var det som å være i krig. Et lite barn forstår ikke at det må behandles. Legene blir torturister i barnets øyne.
– Dette med tap av kontroll har du også arbeidet med?
– Det er noe eksistensielt over det. Vi tror vi har kontroll over livet, helt til vi faller. Da jeg var liten og på sykehus, opplevde jeg meg overgitt til slemme voksne som gjorde vonde ting. Jeg var et lite barn. Jeg visste ikke om jeg ville overleve. Det var en samtale med døden. Dypt alvor. En basal opplevelse som sitter i kroppen min som et minne.

Legene

Ruth snakker misbruk av legemakt når hun forteller om erfaringene til noen av deltagerne i *Forstyrrelser*.

– Det er mye forstokket fundamentalisme i legestanden. Å være lege bør være en kreativ jobb, det er vanskelig å finne ut av diffuse symptomer. Mange opplever å bli feilmedisinert ved stoffskifteforstyrrelser. Jeg savner leger som vedgår at de tar feil.

– Tror du at du når fram til legene med dette prosjektet?

– Jeg har strengt tatt ikke grunnlag for å tro så mye om det. Jeg har ikke fått noen respons fra leger. Men det som betyr mer for meg er dette: Pasientene kan utdanne seg i egen sykdom, kreve litt mer, ikke bare være flink pike eller gutt på legekontoret – da kan pasientene lære opp legene litt. Legerollen har et problem med sin autoritet. Med internett kom det kvalitetsinformasjon

som vi kan lese oss opp på. Før var det medisinske stoffet nesten ikke tilgjengelig for allmenheten. Når legene opplever at pasienter kan mer, kan det bli en annen legerolle, en annen måte å samtale med pasienten på. Min oppfordring til alle er: Lær om sykdommen din! Hvis utstillingen kan bidra litt til slik lærdom, har jeg nådd et viktig mål

Broderi

– Kan du si noe mer om broderiene?
– Stoffskiftesykdommer blir sett på som kvinnesykdommer. Disse pasientene blir ofte sett på som sutrete, hypokondere. De fleste er over klimakteriet, ikke akkurat sexy damer. Broderi er en damegreie. I manges øyne er det unyttig og totalt latterlig, det mest bortkastede du kan bruke tida på, er å sitte og brodere. Dermed ble det, for meg, et underlig fellesskap mellom broderiet og forstyrrelser i skjoldbruskkjertelen.

Fortsettelsen

– Hva gjør du videre?
– Det blir ikke broderi! Og ikke sykdom!
– Og utstillingen?
– Etterpå skal den til Haugesund og Fredrikstad, sier Ruth Roland.

Kafésamtalen er over og Ruth geleider meg videre i småbyen Asker. Vi tar farvel og neste stopp er kulturhuset og utstillingen i Asker Kunstforening som jeg blir fortalt befinner seg innenfor biblioteket.

Ruth Roland, fra serien *Kart over omhetens rike*, monotypi.

Forstyrrende Peder

TEKST Elin Lindberg

Et møte med Ruth Roland: *Forstyrrelser.* *En dokumentar.*

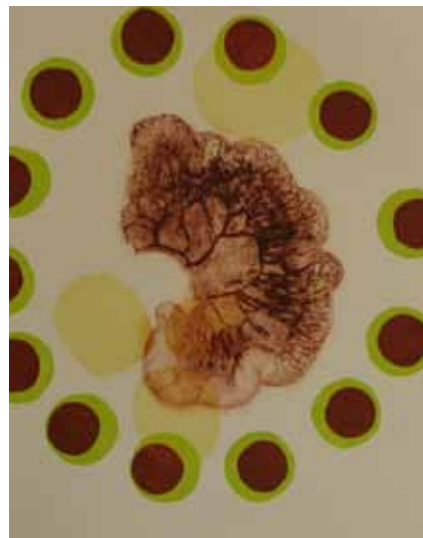
Det første som møter meg på vei til Ruth Rolands utstilling *Forstyrrelser. En dokumentar* er et tresnitt av en stor, tykk dame. Monotypien viser denne kvinnen 1:1. Jeg ser henne på lang avstand. Hele veien gjennom Asker bibliotek som jeg må gjennom for å komme fram til Kunstforeningens lokale, som ligger innerst i Kulturhuset. En stor, fargerik dame. Når man treffer slike store mennesker er det første man tenker, enten man vil eller ikke: Tjukk, tjukk, tjukk! Vektproblemer er et vanlig symptom hos mennesker med stoffskifteforstyrrelser. Og det er problemer med stoffskiftet som er tema for Ruth Rolands utstilling. Den store damen er rørende. Hun ser snill ut, men hun er så fryktelig tjukk, det gjør henne spesielt synlig. Etter den første konstateringen kommer fordommene: hun lever usunt, hun bruker mat som dop, hun selvmedisinerer seg med mat, feilmedisinerer seg. Eller hun har en alvorlig spiseforstyrrelse.

Bildet av den store damen kommer man ikke unna. Jeg går mot henne og inn i utstillingen. Ingen andre her. Men her slipper jeg ikke unna mannen som snakker i et lydopptak. Han snakker høyt. Han snakker monotont. Ja, og han snakker ganske sutrete. Han snakker om seg og sin sykdom. Jeg har ingen mulighet til å slippe unna. Jeg kjenner at jeg strammer nakkemusklene. Joda, denne stemmen er en viktig del av utstillingen, men må han snakke og snakke og snakke hele tida? Blir jeg sint? Tenker jeg. Gjør stemmen meg sint? Jo, kanskje.

Ruth Roland, *Anatomi, tarm*, radering, 2011.
Innenfor, monotypi, 2011.

Stemmen overdøver de andre uttrykkene i dette rommet. De flotte monotypiene, svært rørene portretter. En annen vegg med trykk basert på indre kroppsdelene. En monumental vegg dekket av sikkert rundt hundre broderi der jeg kan lese symptomer på forstyrrelser i stoffskiftet. Jeg blir forstyrret av stemmen. Den er monoton. Det handler om problemer med å fungere i arbeid med denne sykdommen. Om urinsyregikt. Jeg leser at det skal være åtte intervjuer, men det må ha skjedd en feil for det er bare det første intervjuet som går og går og går. I loop.

Jeg forsøker å lese intervjuene som er utskrevet og henger på en av veggene. Intervju med indremedisiner Louise Koren Dahl, med psykiater Dag Coucheron, med lege Dag Schiøth, samtale med tidligere redaktør i Aftenposten Per Egil Hegge, epostsamtaler med legemiddelfirmaene Nycomed og ERFA Thyroid Inc. Pasienten Peder, 33 år, vinner rommet. Den insisterende stemmen hans tar oppmerksomheten, nesten helt og fullt. Stemmen gjør rommet fullt og intenst. Midt i rommet er det plassert et bord med litteratur som omhandler temaet stoffskifteforstyrrelser. Det finnes mye å lese om temaet. Jeg har ikke sjanse til å komme meg inn i noen av disse tekstene for Peder snakker og snakker. Han har problemer med å få seg leilighet. Han snakker monotont, med en litt slepende stemme. Jeg leser en brodert tekst som henger på veggen:

Arv
Oldemor , bestemor og
mor har det.
Har min sønn på 16 år det?
Barna mine har det.
Moren min har det
Faren min døde av det.

«Selvmordstanker og depresjoner», sier Peder fra høytaleren på gulvet. Jeg slipper ikke unna lyden. «Øke doser, legen nekter», sier den elegiske stemmen. Sinne, sinne, sinne, tenker jeg. Veggen med broderi – en massiv vegg av symptomer – som en sint tirade. Noen av symptomene kan vi sikkert ha noen og en hver av oss, tenker jeg. «Bitter, fortvilt, forbainna», sier lydsporet. Det er meg og Peder nå. Peder går i loop. Jeg kan bare gi opp å lese intervjuet med indremedisiner Koren Dahl. «Verdian i urinen var så høye», sier Peder. Nei, legene taper her. «Klarer aldri å komme tids nok på jobben», sier Peder. Legens ord er det ikke mulig å få med seg. Her er det pasienten som høres. Ved siden av Peder som snakker fra høytaleren på gulvet står det en svart sofa. Jeg snur meg mot monotypiene. Jeg liker dem. Jeg får med meg en kort tekst som er hengt på en søyle i rommet: 16 % av kvinner i Norge og 5,9 % av menn har en skjoldbruskkjertelsykdom.

Noen har feildiagnoser som depresjon og ME. «Æ e bitter», sier Peder. «Æ kommer alt for seint på jobb», sier Peder. «Selvmordstanker og depresjon» sier Peder. «Ja, ja, ja», sier jeg. Didaktisk, tenker jeg. Nå kan jeg litt mer om stoffskifteforstyrrelser. Jeg forlater rommet. Peder regjerer i rommet alene.

Elin Lindberg er kritiker med mastergrad i allmenn litteraturvitenskap fra UiO. Hun har også mange års erfaring fra fysisk/visuelt teater som skuespiller, regissør og teaterpedagog.

Ruth Roland, *Nyrer, livmor, foster* fra utstillingen *Forstyrrelser. En dokumentar*.

